QUO VADIS: SOSYAL BİLİMLER – ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ HOPA ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONFERANSI

"İKTİSAT, SİYASET VE TOPLUM ÜÇGENİNDE KÜRESELLEŞMENİN YEREL DİNAMİKLERİ"

Hopa/Artvin, 15-17 Ekim 2014

TÜRKİYE'DE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA KÜLTÜR TURİZMİN ÖNEMİ

The Importance of Cultural Tourism in the Context of Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in Turkey

Satar İ.[1], Güneş, G.[2]
1 Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri ABD, Ankara, Türkiye
2 Atılım Üniversitesi, İşletme Fak., Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, Doç.Dr., Ankara, Türkiye

İlgili yazar:
gul.gunes@atilim.edu.tr

Copyright © 2014 by İsa Satar, Gül Güneş. All rights reserved. Readers may make verbatim copies of this document for non-commercial purposes by any means, provided that this copyright notice appears on all such copies.

Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Kültür Turizmin Önemi

Satar İ. , Güneş G.

Özet

Yakın zamana kadar kültürel miras denildiğinde akla ilk gelen maddi unsurlar yani taşınamayan yapı veya doğal alanlar ve bunların listesi idi. Listeden kasıt 1972 yılında imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına DairSözleşme kapsamında oluşturulan belgeydi. Sözleşmeye 1982 yılında katılan Türkiye'den de içlerinde Pamukkale Travertenleri gibi doğal alanlar ve Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası gibi tarihi eserlerin de bulunduğu bazı unsurlar kültürel miras listesine kaydedilmiştir. Özellikle turizm sektörü bağlamında, bu listedeki doğal ve kültürel varlıklara sahip olmak ülkeler açısından oldukça önemlidir.

Turizmin bir öğesi olarak kullanılagelen kültürel miraslardan türeyen yeni bir kavram olan "Somut Olmayan Kültürel Miras" (SOKÜM); "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar" olarak tanımlanmaktadır. Kavram; 1980'lerin sonlarından 1990'ların ortalarına kadar "sürdürülebilir kalkınma" ve "insani gelişim" kavramlarını doğuran yeni fikirlerle birlikte ele alınmış ve 1995'te Kültür ve Kalkınma Dünya Komisyonu Raporu'nun yayınlanmasıyla kapsamı genişlemiştir. 2003 yılında imzalanan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi de bu konuya uluslararası alanda artarak verilen önemin göstergesi niteliğindedir. Sözleşme'ye göre SOKÜM'ün alanı, özellikle mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlev gören sözlü gelenek ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneğini kapsar.

Bu çalışmada, somut olmayan kültürel miras değerlerinin korunması ve tanıtımı konusunda kültür turizminin üstlendiği önemli role değinilmekte ve Türkiye'de somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) değerlerinin kültür turizmi aracılığıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda öneriler ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM), Kültür Turizmi, Sürdürülebilir Turizm, Türkiye, Koruma

JEL Sınıflaması: Q01, L83

The Importance of Cultural Tourism in the Context of Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in Turkey

Abstract

Until recent years, if cultural heritage was to be called, first things coming to the minds were tangible elements meaning immovable buildings or natural sites and their list. This list takes its bases from UNESCO's Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, signed in 1972. Being a party to the Convention in 1982, Turkey has also some elements inscribed on the list such as travertines in Pamukkale as natural and Great Mosque of Divriği as historical sites. To have such natural and historical sites placed on the UNESCO's list is very special for countries especially within the context of tourism sector.

"Intangible Cultural Heritage" (ICH) which has arised from the term of cultural heritage, the el ement having a usage as a subject of tourism for years, means "thepractices, representations,ex pressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces a ssociated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as par t of their culturalheritage". From the end of 1980s to the mid 1990s, the term was handled toget her with the new ideas that contributed to the terms "sustainable development" and "human dev elopment". In 1995, its scope has widened with the report of World Commission on Culture and Development. Signed in 2003, Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Herita ge is also an evidence for the increasing importance given internationally. According to the Con vention, ICH involves; oral traditions and expressions, as a vehicle of the intangible cultural her itage, performing arts, social practices, rituals and festive events, knowledge and practices conc erning nature and the universe and traditional craftsmanship.

In this article, the role of cultural tourism in the safeguarding and the promotion of ICH are add ressed and recommendations about ensuring sustainability of ICH through cultural tourism in T urkey are presented..

Keywords: Intangible Cultural Heritage (ICH), Cultural Tourism, Sustainable Tourism, Turkey, Safeguarding

JEL classification: Q01, L83

1. GİRİŞ

Amartya Sen (2013: 6), medeniyetler çatışması tezinin öncelikli olan kusurunun 'medeniyetlerin çatışması gerektiği' izlenimi vermesi olduğundan bahseder. Sen'e göreinsanları ve kültürleri kategorize etmek; o kültürlerin heterojen yapılarını ve onların diğer kültürlerle asıl tarihi etkileşim süreçlerini göz ardı etmeye sebep olur. Bu eleştirideki kültürel kategorizasyonun karşısında günümüzde geliştirilen yeni yaklaşımlardan birisi; dünyadaki bütün kültürel öğelere tek pencereden bakmayı hedefleyen "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası"dır. Bu yaklaşımla birlikte mirasın nasıl korunacağını ilişkin sorular ve cevapları irdelendikçe turizmin farklı kültürleri bir araya getirici rolü öne çıkmaktadır.

Literatürde pek çok tanımı olmasına karşın genel anlamda turizm insanların kişisel veya iş/profesyonel amaçlı kendi çevrelerinin dışında olan ülkelere veya yerlere hareketlerini gerektiren sosyal, kültürel ve ekonomik bir olguşeklinde tanımlanmaktadır (UNWTO, 2008). Tarihsel sürece bakıldığında turizmin büyümesinde medeniyetlerin gelişmesinde büyük rol oynayan seyahatler ve bunları gerçekleştiren seyyahlar etkili olmuşlardır. Şüphesiz ilk turistler, turizm faaliyetlerini merak, dinsel ritüel tamamlama gibi sınırlı nedenlerle yapıyorlardı (Kozak, Eren ve Çakır, 2013). Bu bağlamda turistin kendisinden çok gittiği ve keşfettiği yeni yer ve bu yer hakkındaki yeni hikâyeler önemliydi. Ancak zamanla keşiflerin çoğalması, dünya üzerindeki hemen her yere uzanan insan eli faktörüyle turizmin tanımı ve önem verdiği kodlar değişmiş, "yeni" den çok yeniyi keşfedenin önemi artmıştır. Özünel'e (2011: 256) göre; "gidilen yer"den "giden kişi"ye doğru evrilen "nicel" odak değişiminin temel nedeni; seyahat olgusunun demokratikleşmesi, kitlesel seyahate imkân sağlayan ulaşım araçlarının yaygınlaşmasıdır. Böylece turist, sözlü yahut yazılı kültür geliştiricisinden çok ekonomik akışı sağlayan bir mobil unsur haline gelmiştir. Öyle ki, günümüzde az kaynakla sağladığı büyük döviz girdisi, kullandığı kaynakların çoğunlukla tarihi ve doğal mekânlar olması sebebiyle ülkeler açısından dışa bağımlılığı azalttığı, işsizliği önlediği ve kentsel altyapıya katkı sağladığı için "bacasız sanayi" kavramının atfedildiği turizm, büyük turist kitlelerini sarsıcı promosyonlarla çekmeye çalışan pek çok ülkede başat sektör olarak yer almaktadır. Diğer yandan endüstrileşmenin ardından gelişen ülkelerin zenginleşen bireyleri, taleplerini tarım ve endüstri sektörlerinden çok hizmet sektöründe yoğunlaştırmıştır (Soubbotina, 2000: 63). Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ivme kazanan bu değişimin de etkisiyle kitle turizm uygulaması öne çıkmaya başlamış; turizm faaliyetine katılanların sayısı 1950'de 25 milyon iken 2012 sonu itibariyle bir milyarın üzerine çıkmıştır. Nisan 2014 tarihli raporun gösterdiği üzere, uluslararası turizm hareketine katılanların sayısı 2013 yılı sonunda yine %5 artarak 1087 milyon kişiye ulaşmıştır (UNWTO, 2014: 4). Endüstrileşmenin kaçınılmaz olduğu günümüzde yaşam standartlarının yükselmesi, teknolojik erişilebilirliğin artması gibi sebeplerle dünyanın en hızlı büyüyen sektörlerinden olan turizme katılımın ilerleyen yıllarda daha da artacağı Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nce (UNWTO) öngörülmektedir (UNWTO, 2014: 14).

Bu çalışmada, somut olmayan kültürel miras değerlerinin korunması ve tanıtımı konusunda kültür turizminin üstlendiği önemli role değinilmiş ve Türkiye'de somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) değerlerinin kültür turizmi aracılığıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda öneriler ortaya konmuştur.

1.1. Türkiye'de Turizm Gelişimi

Türkiye'de turizm söz konusu olduğunda Cumhuriyet'ten önce modern anlamda bir örgütlenme görülmemektedir. Cumhuriyet kurulduktan sonraki ilk adım Türk Seyyahîn Cemiyeti'nin kurulmasıdır. Daha sonra bu cemiyet Türkiye Turing Kulübü ve en son Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu adını alır. İlk seyahat acentesi olarak da NATTA çalışmalarda bulunmuştur. 1925'te yabancı turistlere tercümanlık ve rehberlik yapma hakkında bir kararname çıkarılır. 1933'e gelindiğinde ise Türk Havayolları İşletme İdaresi kurulması THY'nin temellerini oluşturur. Daha sonra, yine ulaşım kapsamında demiryolu ve karayolu yapım çalışmalarına başlanır. 1939'da İktisat Bakanlığı altında ilk kez "Turizm Müdürlüğü"; yine aynı yılda Ticaret Bakanlığı'nca "Turizm Dairesi" kurulur. 1963'te Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulmasına dek geçen bu sürede çok sayıda seyahat acentesi kurulmuş, turist rehberleri yetiştirilmiştir. Bu döneme gelene dek çıkarılan çeşitli yayınlarda Türkiye'nin çağdaş, batılı ve modern bir ülke olduğu imajı verilmeye çalışılmıştır. Meslek örgütü olarak 1972'de Türkiye Seyahat Acentaları Birliği(TÜRSAB) kurulmuştur.[1] Öte yandan, 1982 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na (KTB) bağlanan müzeler ise bu zamana kadar Kültür Bakanlığı'nca; 1972'den önce ise Milli Eğitim Bakanlığı altında yönetilmiştir.[2] Müzelerin durumu böyleyken, 1982 yılında Turizmi Teşvik Kanunu'nun çıkarılması Türkiye turizminde bir eksen kaymasının başlangıcı olarak görülür. 1989'da Turizm Bakanlığı olarak ayrı bir bakanlık oluşturulmuş ve bu zamana kadar ağırlıklı olarak sürdürülen kültür turizminin yerini, bu tarihten itibaren 1980li yıllardan beri teşvik edilmeye başlanan Güneş-Deniz-Kum (G-D-K) Turizmi olarak adlandırılan kitle turizmi almıştır. Bundan önce gelen yabancı ziyaretçiler çoğunlukla İstanbul, Efes, Perge ve Kapadokya'ya gelmişler ve daha çok kültürel miras bölgeleri ile doğa ve tabiat alanlarına eğitici ve bilgilendirici geziler gerçekleştirmişlerdir. 1980lerden sonra ise Antalya ve Muğla'nın başını çektiği kıyı bölgelerimize yönlendirilen komple bir turizm-otel altyapı çalışmasıyla birlikte G-D-K turizmine eğilim başlamıştır. Büyük kitlelere hitap etmeye çalışan bu turizm türü ile turistlere güneş-deniz-kum üçlüsü çerçevesinde dinlenme ve eğlenme imkânları batılı bir standardizasyona gidilerek sunulmaya çalışılmıştır. G-D-K turizminin hüküm sürdüğü yıllarda, bu etkinliğe katılan turistler bir yandan kaynakları tüketirken, diğer yandan çevreye zarar vermişler; dahası 1990'dan sonra

[1]Turizmin Türkiye'deki gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Sözen, M.Ö. (2006). *1982 Sonrası Dönemde Türkiye'de Uygulanan Turizm Politikaları ve Turizm Politikalarının Çanakkale Ekonomisine Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

[2]Bugün müzeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) altında Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.kulturvarliklari.gov.tr/

otellerde yaygınlaşan "her şey dahil sistemi" sebebiyle gittikleri yerlerde yerel ekonominin beklediği katkıyı sağlamamışlardır (Üngüren ve Cengiz, 2009).

Bu bağlamda; yerel halkın da turizmden pay alımı, kültürel değerlerin korunup yaşatılabilmesi potansiyeli ve çevreye olan zararının kitle turizmine nazaran çok daha az olması gibi sebeplerle Türkiye turizminin sürdürülebilir turizm anlayışıyla yönetilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

2. DÜNYA MİRASI VE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS (SOKÜM)

Yakın zamana kadar kültürel miras denildiğinde akla ilk gelen maddi unsurlar yani taşınamayan yapı veya doğal alanlar ve bunların listesi idi. Listeden kasıt 1972 yılında imzalanan *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme* kapsamında oluşturulan belgeydi (Özünel, 2011: 257). Bilindiği üzere, sözleşmeye 1982 yılında katılan Türkiye'den de içlerinde Pamukkale Travertenleri gibi doğal alanlar ve Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası gibi tarihi eserlerin de bulunduğu bazı unsurlar kültürel miras listesine kaydedilmiştir.[3] Özellikle turizm sektörü bağlamında, bu listedeki doğal ve kültürel varlıklara sahip olmak ülkeler açısından oldukça önemlidir (Özünel, 2011: 257).

Günümüzde Dünya Miras Listesinde 161 ülkeden 1007 varlık yer almaktadır; bunların197'si doğal, 779'u kültürel, 31'i ise karma (doğal ve kültürel) özelliğe sahiptir. Türkiye'nin bu listede 13 varlığı bulunmaktadır. Bunlardan; İstanbul'un Tarihi Alanları (1985), Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası(Sivas) (1985), Hattuşaş (Boğazköy)-Hitit Başkenti (Çorum) (1986), Nemrut Dağı (Adıyaman-Kahta) (1987), Xantos-Letoon (Antalya-Muğla) (1988), Safranbolu Şehri (Karabük) (1994), Truva Antik Kenti (Çanakkale) (1998), Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (2011), Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) (2012), Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) (2014), Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (2014) kültürel olarak; Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) (1985) ve Pamukkale Hierapolis (Denizli) (1988) ise hem kültürel hem doğal miras olarak listede bulunmaktadır. Ayrıca 52 adet varlık da Türkiye adına geçici listede yer almaktadır.[4]

Turizmin bir öğesi olarak kullanılagelen kültürel miraslardan türeyen yeni bir kavram olan somut olmayan kültürel miras (SOKÜM); "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar" olarak

[3]Ayrıntılı bilgi için bkz: World Heritage List, Erişim tarihi: 01.07.2014, http://whc.unesco.org/en/list/
[4]Ayrıntılı bilgi için bkz: Turkey: Properties inscribed on the World Heritage List, http://whc.unesco.org/en/statesparties/tr

tanımlanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011: md. 2). "Somut olmayan kültürel miras" tabiri, resmi olarak ilk kez 1982 yılında *Kültürel Politikalar Dünya Konferansı Bildirgesi*'nde mirasın somut olmayan tarafları olarak temsilen yer almıştır.[5] Kavram; 1980'lerin sonlarından 1990'ların ortalarına kadar ise "sürdürülebilir kalkınma" ve "insani gelişim" kavramlarını doğuran yeni fikirlerle birlikte düşünülmeye başlanmış ve 1995'te *Kültür ve Kalkınma Dünya Komisyonu Raporu*'nun yayınlanmasıyla kapsamı genişlemiştir.[6] Takip eden yıllarda toplumlar içerisinde kapsamlı kalkınmanın kaynağı olarak yerel kültürlerin ve miraslarının değeri artarak anlaşılmıştır (Blake, 2012: 3). UNESCO'nun *1989Geleneksel Folklorun Korunması Tavsiye Kararı*'nın ardından *1994 Yaşayan İnsan Hazineleri Programı* ve *1997/98 İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları İlan Programı* ile öncekilerin hepsini kapsar şekilde 2003 yılında imzalanan *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* bu konuya uluslararası alanda artarak verilen önemin göstergesi niteliğindedir (Oğuz, 2009: 6). Mayıs 2014 itibariyle Sözleşme'ye 161 ülke taraf olmuştur.[7] Sözleşme'ye göre SOKÜM'ün alanı, özellikle mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlev gören sözlü gelenek ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneğini kapsar. Konusu üstte sıralanan alanlar olan SOKÜM'ü korumak adına sözleşme doğrultusunda UNESCO'nun iki tür SOKÜM listesi vardır. Bunlar; İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi ve Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'dir. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011: md. 16-17).

Diğer yandan Türkiye ise, bu sözleşmenin ilanından bir yıl önce İstanbul'da gerçekleştirilen "3. Kültür Bakanları Yuvarlak Masa Toplantısı: Kültürel Çeşitliliğin Aynasında Somut Olmayan Kültürel Miras" başlıklı toplantıya ev sahipliği yaparak sözleşmenin oluşturulmasına katkı sağlamış ve 2006 yılında da sözleşmeyi imzalamıştır. Bu tarihten sonra, her yıl düzenlenen ve Sözleşmeye dair önemli konularla birlikte aday dosyaların ilanıyla ilgili son kararın verildiği UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetlerarası Komite Toplantılarının üçüncüsü, ülkemiz ev sahipliğinde 04-08 Kasım 2008 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bundan başka, Sözleşme kapsamında bazılarına ev sahipliği de yaparak pek çok uluslar arası toplantıya katılmış olan Türkiye, Haziran 2006 ve Haziran 2010 tarihleri arasında, 24 üyeden oluşan söz konusu Hükümetlerarası Komite'de yer almıştır (Arı (koor.), 2013: 19). 2 yılda bir toplanan Taraf Devletler Genel Kurulu'nun 2-4 Haziran 2014 tarihlerinde yapılan 5. toplantısında yapılan oylamada ise 2014-2018 dönemi için Türkiye ikinci kez komite üyeliğine seçilmiştir.[8] Ülkemiz, sözleşme ilkeleri doğrultusunda SOKÜM alanında

[5] Bildirge tam metni için bkz: http://unesdoc.unesco.org/images/0005/000525/052505eo.pdf (10.11.2013'te erişildi).
[6] Raporun tam metni için bkz: http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001055/105586eb.pdf (10.11.2013'te erişildi).
[7]Ayrıntılı bilgi için bkz: The States Parties to the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003), http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00024
http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00024 (erişim tarihi: 25.06.2014)
[8]Komiteüyelerinin tam listesi içinbkz: Members of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage,

temelde iki tür envanterleme çalışması yürütmektedir. Bunlar; Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri ve Yaşayan İnsan Hazineleri Türkiye Ulusal Envanteri'dir (Özünel, 2013a: 87). UNESCO SOKÜM listelerine kaydettirilmek üzere değerlendirilen unsurlar da ulusal envanterden seçilmektedir. Türkiye, Ekim 2014 itibariyle UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne on bir unsurunu kaydettirmiştir. Bunlar; Meddahlık (2003), Mevlevi Sema Törenleri (2005), Âşıklık Geleneği (2009), Karagöz (2009), Nevruz (2009), Geleneksel Sohbet Toplantıları (2010), Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010), Alevi-Bektaşi Ritüeli Semah (2010), Tören Keşkeği Geleneği (2011), Mesir Macunu Festivali (2012) ve Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği (2013)'dir.[9]

2014 yılı İnsanlığın Somut olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne aday unsurlarımız ise, "Bahar Kutlaması: Hıdırellez/St. George Günü (çok uluslu ortak dosya)" ve "Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı"dır.

Sözleşme doğrultusunda yürütülen bir başka koruma çalışması ise SOKÜM'ünmüzelenmesidir. Alışılagelmişin dışında bu müzelemede Özünel'in (2013b: 66) tabiriyle SOKÜM'e yönelik; geleneksel bir ürünü "yalnızca sergilemek yerine ürünün hikayesini, kullanım koşullarını, üretim biçimlerini, o nesneyi üreten insanı, nesnenin kullanılmaya başlandığından beri geçirdiği değişim evrelerini" kapsayan konseptlerin geliştirilmesi gündeme gelmiştir. Türkiye'de bu kapsamda değerlendirilebilecek kuruluşlar arasında 2005 yılındakurulan Gazi Üniversitesi SOKÜM Müzesi, 2007 yılında Dr. Sema Demir tarafından kurulan Yaşayan Müze, Bursa'daki Karagöz Müzesi ve İzmir-Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi sıralanabilir.

Somut olmayan kültürel miras unsurları önceleri yeterince korunmamışlardır. Ancak 1980'lerden sonra daha çok ilgi görmüş ve bir ülke için prestij aracı olarak ele alınmışlardır. Yine de kendi başlarına birer miras unsuru olarak değerlendirilmeleri zaman alan SOKÜM'ler, doğal ve kültürel mirasların tanıtılmasına; böylece turistin ilgisini çekmeye yardımcı olan bir "katma değer" (added value) unsuru olarak düşünülegelmişlerdir. (Loh-Lim, 2007: 33) Özellikle 2003 yılında Sözleşme'nin imzalanmasıyla birlikte SOKÜM'ler farklı bir perspektif kazanmıştır. Diğer Dünya Miras çeşitlerine göre SOKÜM'lerin öneminin farklı sebeplere dayanmakta olduğu vurgulanmaya başlanmıştır. Peki nelerdir SOKÜM'ü diğerlerinden farklı kılan?

Birçok kültürel miras alanının paha biçilemezliğinin, önceki bir dönemde yaşayan insanlık için önemine dayandığını söylemek mümkündür. Otantik bir şekilde korunmuş bu kültürel alanların "ziyaretçileri" kendilerini buralarda bir şekilde "taşınmış" hissederler. Yani bölgeye daha sonra yerleşenler ile bu özel alanlar arasında eksik bir aidiyet bağı vardır. Bu bağlamda, "yaşayan miras"ı ifade eden somut olmayan kültürel miras, başlı başına aitlik bağları

---

http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00028 (erişim tarihi: 25.06.2014)

[9]Ayrıntılı bilgi için bkz.: Elements on the Lists of Intangible Cultural Heritage, http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00311&topic=mp&cp=TR

üzerinden gelecek nesillere aktarılır (Haddad (ed.), 2007: 97). Örneğin, Türkiye'nin SOKÜM unsurlarından "Geleneksel Sohbet Toplantıları" yaşayan bir gelenek olarak kuşaktan kuşağa aktarılmakta olup varisleri olan yerel halk tarafından Anadolu'da paylaşılmaktadır. Diğer yandan, kültürel miras unsurlarımızdan Aya Sofya Müzesi veya Hierapolis kalıntıları eşsiz yapılar olmakla birlikte bulundukları bölgelerde halen yaşamakta olan yerel halk tarafından kitlesel ölçüde devam ettirilen bir ritüel, bir öğretiyi barındırmamaktadırlar. Hal böyleyken, koruma açısından düşünüldüğünde "yaşayan miras" öğeleri olarak SOKÜM'lere verilecek tahribat, doğal ve kültürel miraslara göre farklılık oluşturur. Somut olmayan kültürel miraslar; kütüphanelerde, arşivlerde veya müzelerde korunup yaşatılamazlar, ancak insanların zihinlerinde ve eylemlerinde yaşatılabilirler (Proschan, 2007: 21). Kültürel ve doğal miraslara verilecek zararlar kapsamında yapıların, binaların, doğanın tahribatı sonrasında tadilat, tamirat, restorasyon ve başka bir takım önlemlerle kısmen de olsa iyileştirme sağlanabilirken, elle tutulamayan değerler olarak gelenek-görenekler üzerinde oluşabilecek zararları bertaraf etmek daha zor olup, dahası durumun eski haline çevrilmesi imkânsız olabilmektedir (Türker ve Çelik, 2012: 93).

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE SOKÜM

Sürdürülebilirlik; nüfus yoğunluğunun hızla arttığı, buna bağlı olarak tüketilen kaynakların da azaldığı günümüzde, önceleri ekonomik kalkınmada başat bir yol olarak gösterilmiş ve dünyada çoğunlukla kabul edilmiştir (Sonuç, 2014: 19). TÜSİAD raporuna göre; sürdürülebilir kalkınma, insan yaşamının gereksinimleri ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği arasında bir denge kurularak; ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla bugünden geleceğe uyumlu bir planlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşımı ifade etmektedir.[10] Sürdürülebilir kalkınma kapsamında daha sonra sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir ticaret gibi pek çok tanım; kalkınma araçları ve süreçlerine yerleştirildi. Bunlardan biri olan sürdürülebilir turizm de başta verdiğimiz tanıma paralel olarak "küresel bütünlüğü, gerekli doğal süreci, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemlerini oluştururken tüm kaynakların ekonomik, sosyal ve estetik gereksinimin karşılanacağı bir şekilde yönetilmesi" şeklinde tanımlanmaktadır(Kozak (ed.), 2014: 389).Pekin'in (2011: 55) ifadeleriyle Sürdürülebilir Turizm, bir turizm türü değil, turizm ve seyahat için bir "şart"tır. Turizmin "olmazsa olmaz" koşuludur.

Tanımdaki hedeflerden koruma bilincinin yaygınlaştırılması hususundan hareketle, bir önceki bölümde açıklanan yaşayan mirasın korunması kavramını ilişkilendirmek mümkündür.

[10] Raporun tam metni için bkz: Sürdürülebilir Turizm. (2012). http://www.tusiad.org.tr/bilgi-merkezi/raporlar/surdurulebilir-turizm/ (10.11.2013'te erişildi).

Nitekim sürdürülebilirlik konularının uluslararası alanda irdelendiği ilk toplantılardan olan Rio de Jeneiro'daki *1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'*nın sonuç bildirgesinde başlı başına bir maddede prensip olarak, yerel halk ve ait oldukları toplumun bilgileri ve geleneksel uygulamalarından ötürü çevresel yönetim ve kalkınmadaki kilit rollerine vurgu yapılmaktadır.[11]*TÜSİAD 2012 Sürdürülebilir Turizm Raporu'*nda (2012: 82) ise sürdürülebilir turizm sayesinde halkın bilinçlendirilmesinin önemine değinilirken, bir bölgedeki kültürel miras ve gelenekleri en iyi yine o bölgede yaşayan halkın koruyabileceğine dikkat çekilmektedir. Bundan başka pek çok uluslararası toplantıda sürdürülebilir turizmin kültürel çeşitlilik açısından; tarihi miras, otantik kültür, gelenekler ve destinasyonların ayrıcalıklarını koruma, öne çıkarma gibi amaçları vurgulanmıştır (Charter for Sustainable Tourism, 1995; Carbone and Yunis (eds.), 2005: 30). 2003'te imzalanan *SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'*nde de turizmin SOKÜM değerlerini korumada bir araç olabileceğine değinilmekte ama bir taraftan da sakıncalarına dikkat çekilmektedir. Birinci bölümde değinildiği üzere yakın geçmişte turizm ekonomik gelişmede bir araç olarak sıradan bir sanayi sektörü gibi algılanıp ülkelerin kalkınma programlarında yer bulmuştur (Özünel, 2011: 259). Fakat sadece ekonomik faydasına odaklanılan bir turizm; kültürel değerlerin yapay bir şekilde ticarileştirilip kitle turizm ürünlerine dönüştürülmesi yoluyla yok oluşuna, yerel yaşam tarzının bozulmasına sebep olur (Dedehayır, 2012).

3.1.Kültür Turizmi, SOKÜMve Sürdürülebilirlik

Değişen dünya düzenine bağlı olarak turist hareketlerinde ve taleplerinde de görülen değişiklikler neticesinde turizmin kitle turizmi anlayışıyla yönetilmesi yerine sahip olduğu kaynak değerlerinin korunması önceliğiyle yönetilmesinin önemi ortaya çıkmıştır. Günümüzde kültür turizmi, ülke/bölge algısını ve rekabet gücünü arttırması, yerel kalkınmaya katkı sağlaması, kültür bilincinin geliştirilmesi gibi özellikleriyle SOKÜM'ün korunmasında bir yol olarak gösterilmektedir (Pekin, 2011: 50; Dedehayır, 2012; Türker ve Çelik, 2012: 93; Loh-Lim, 2007: 34). Ancak kitle turizminin miras değerleri üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin tekrarlanmaması için, kültür turizminin sürdürülebilirlik yaklaşımıyla yönetilmesi oldukça önemlidir.

Kültür turizmi sayesinde genelde en az iki farklı kültüre ait insanlar buluşur. Öyle ki, bu buluşmada bir kültürel etkileşim olacağı muhakkaktır fakat genel olarak umulan, misafir kültürün etkilenip ev sahibi kültürün aynı kalmasıdır. Ancak gerçekte, durum genelde böyle olmamaktadır. Düzenlenen kültür turlarında, sunulan kültürel mirasa dair etkinliklerde, bazen yabancıların daha iyi anlaması için basitleştirme gibi iyi niyetlerle, bazen de ekonomik faydacılık gözetilerek gelenek-göreneklerin çarpıtılarak sunulması yoluyla SOKÜM'e ciddi manada zarar verilebilmektedir (Bak, 2007: 28).

Yaşayan miras olarak SOKÜM'ün karakteristik özelliklerinden birisi "sürekli değişim"

[11] Raporun tam metni için bkz: Rio Declaration on Environment and Development. (1992). http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm (10.11.2013'te erişildi).

ve "adaptasyona uğrama" olmasına rağmen bu değişimler turizm aracılığıyla gerçekleştiğinde, daha sert ve ani olup kabul edilmesi daha da zorlaşır(Bak, 2007: 28). Bu konuda, SOKÜM alanına giren dini ve geleneksel ritüellerin kendi mekânları dışında, tiyatro sahneleri ve hatta havaalanlarında misafir karşılama şovu niteliğinde, kısaltılmış versiyonlar halinde sunulmaktadır. Bu durum gelen turistin kültürü yanlış tanımasının yanında, eksik sunumla temsil edilmeye çalışılan ritüelin zamanla yerel halk tarafından da böyle kabul edilip esas manasından uzaklaştırılarak unutulmasına sebep olur (Kozak ve Bahçe, 2009: 151; Bak, 2007:28). Örneğin Türkiye'de, Mevlevi Sema gösterileri ve Alevi-Bektaşi Semah ritüeli gibi yerel halktan büyük kitlelerin ciddi manevi değerler atfettiği SOKÜM unsurlarının korunması önem arz eder. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bu ritüellerin özüne sadık şekilde sürdürülmesine yönelik çalışmalar yapılmakta olup özellikle "sema ayini"nin uygulanmasına dair bir genelge çıkarılmıştır.[12]

Diğer bir SOKÜM alanı olan "el sanatları, ustalık"(handicrafts, craftsmanship) da kültür turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Somut olmayan kültürel mirasın en somut formları olarak gösterilebilen el sanatlarının orijinallerine sadık kalarak yaşatılması, onların korunmasının yanında bu sanatları meslek olarak usta-çırak ilişkisi içerisinde sürdüren yerel halka da -makalede SOKÜM kısmında değindiğimiz- "insani kalkınma" anlamında destek sağlar. Diğer taraftan, orijinal, otantik yani yerel ve özgün ürün arayışında olan ve böyle bir ürüne para ödemekten çekinmeyen kültür turisti için de böyle ürünlerin bulunduğu destinasyonlar farklı bir üstünlük ve cazibe alanıdır. Dolayısıyla kültür turistleri bir taraftan bu otantik ürünlerin alıcısı, bir taraftan da sürdürülen üretimin arkasındaki dinamo olurlar (Loh-Lim, 2007: 34). Hem bu konuda hem de yukarıda değinilen "sürekli değişim" konusunda olumlu bir örnek olarak Malezya'daki el sanatlarını koruma girişimi gösterilebilir. Yerel halkın ürettiği el sanatları ürünlerinin kazak, pantolon, çorap, yüzük, toka ve şapka gibi giyim eşyaları üzerlerine iliştirilmesiyle inovasyona (yenilik) gidilerek sunulmuştur. Dahası bu yeni ürünlerin marka olarak "Giyilebilir Sanat"(Wearable Art) sloganıyla pazarlanması sonucunda ulusal ve uluslararası turist kitleleri tarafından büyük talep oluşmuştur (Ong, 2007: 41). Türkiye'de ise her yıl düzenlenen Altıneller Festivali bu alanda değerlendirilebilir. KTB ve Beyoğlu Belediyesi işbirliğiyle her yıl İstanbul'da organize edilen ve bu yıl 8'ncisi düzenlenen festival, yerel kalkınmaya doğrudan verdiği destek açısından kayda değerdir.[13] Ülkenin farklı bölgelerinden el sanatları ustaları, eserlerini sergilemeleri için bu festivale davet edilmişlerdir. Çoğu el sanatı eserinin yapım aşamalarıyla ilgili uygulamalar etrafında da bir görsel şölene dönüşen bu festivale yerel ve uluslararası turistler

[12]Genelgenin tam metni için bkz: Mevlevilik ve Semâ Törenleri Hakkında Genelge, http://teftis.kultur.gov.tr/TR,14823/mevlevilik-ve-sema-torenleri-hakkinda-genelge.html (10.11.2013'te erişildi).

[13]Önceki yıllara ait festivaller hakkında çıkan haberler için bkz: Beyoğlu Belediyesi. (2008). Unuttuğumuz "Altın Eller", Yeniden Beyoğlu'nda Buluştu!.http://www.beyoglu.bel.tr/markalarimiz/default.aspx?ContentId=6665 (10.11.2013'te erişildi) ve Stargazete.com. (2013). Altın Eller Beyoğlu'nda.http://haber.stargazete.com/yasam/altin-eller-beyoglunda/haber-799490 (07.07.2014'te erişildi).

de büyük ilgi göstermekte ve beğendikleri otantik ürünleri üreticisinden dolaysız şekilde satın alabilmektedirler.

Kitlesel perspektifle yönetilen turizmde geleneksel sanatlar ve uygulama becerileri genelde ziyaretçilerin memnuniyetini sağlayan ticari tüketim ürünleri olarak kabul edilir. El sanatçısının birkaç gününü vererek ortaya çıkardığı otantik ürünler, turizmin yarattığı artan talep karşısında çare oluşturamaz (Loh-Lim, 2007: 32). Bu noktada, el sanatı becerisinin aslına sadık şekilde yaygınlaştırılıp, geleneksel uygulama alanının genişletilmesi ile bir kapasite artırımı yoluna gidilmeden kitle turizminde kullanılan kolaycı yöntemlere (fabrikasyon gibi) başvurmak SOKÜM'e zarar verir.

Diğer taraftan özellikle Türkiye özelinde; otantik ve yöresel olanı temsil etme adına özellikle sahil otellerinde düzenlenen "Türk Geceleri", plastik araç-gereçlerle bezenen "Türk Hamamları" ve "Gözleme Çadırları" 'Çin malı geleneksel ürünler'in hediyelik eşya dükkanlarında sergilenmesi SOKÜM açısından zedeleyicidir (Özünel, 2011: 259).Özellikle gösteri sanatları bağlamında düşünüldüğünde, SOKÜM'lerin kendi otantik mekanlarından uzak olan bu yerlerde turistlere sunulması, sunumların içeriklerinin de kısaltılmış, basitleştirilmiş olmalarıyla sorunu daha da büyütür. Nitekim turist, özellikle de dinlenip eğlenme amacı güden kitle turisti, önceden zihinsel olarak o konuda bir arkaplan oluşturmamışsa ne olursa olsun, kendisine gösterilen şeyi "egzotik" ve "geleneksel" olarak kabul etmektedir (Haddad (ed.), 2007: 100).

Görüldüğü üzere sürdürülebilirlik ilkesini görmezden gelen bütün turizm uygulamaları SOKÜM'e zarar vermektedir. Öyleyse SOKÜM'ü turizm aracılığıyla korumak nasıl mümkün olabilir? Bildirinin ilk kısmında örneklendiği gibi özel ilgi turizmi türlerinden kültür turizmi veya farklı özel ilgi turizmi türleri de sürdürülebilirlik yaklaşımı içinde ele alındıklarında SOKÜM'ün korunması konusunda olumlu etki yapabilmektedir.

Örneğin, kültür turizminin bir çeşidi sayılan edebiyat turizmi, romanlarda hikâyelerin geçtiği mekânları veya yazarların yaşadıkları yerleri gezip görmeyi içerir.[14] Türkiye'ye henüz girmemiş fakat dünyada yükselen bir trend olarak gösterilen (Özdemir, 2009: 33; Watson, 2009: 5), bu kapsamda çeşitli yerlere edebiyat turlarının düzenlendiği bu turizm şekli aracılığıyla örneğin; C. Baudelaire eserlerinden Paris, J.Joyce eserlerinden Dublin, günümüz yazarlarından Dan Brown'un eserlerinden de Washington, Roma, İngiltere, Paris, Edinburg ve İstanbul'u merak edip ziyaret eden edebiyat turistleri eserlerdeki hikayelerin nerelerde geçtiğini gözleriyle görme amacı gütmektedirler (Aliağaoğlu, 2012: 2).

Edebiyat turizminin kaynağını teşkil eden edebi eserlerde SOKÜM değerlerine yer verilmesi de mirasın yaşatılmasına katkıda bulunabilir fakat bu miraslara nasıl yer verildiği de önem arz etmektedir. Örneğin, Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* adlı romanında anlatıcı

[14]Edebiyat turizmi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Watson, N. J. (2009). *Literary Tourism and Nineteeth-Century Culture*.Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

unsuru olarak SOKÜM değerlerimizden olan meddahlık geleneğinin kullanıldığı görülür. Böylece edebi eser, geleneğin yaşatılması ve yazıldığı coğrafyaya olan ilgiyi arttırması sebebiyle edebiyat turizmine katkı sağlamakla beraber mirasın korunmasına da aracılık eder.

Bir diğer özel ilgi turizm türü olan ekoturizm ise "Biyolojik çeşitliliği, vahşi hayatı ve ekolojik sistemleriyle birlikte çevre korumaya özel önem atfeden, çevre ve onun nasıl korunacağı konularında turisti eğitmeyi amaçlayan bir çeşit doğa turizmi" (Palumbo (koor.), 1998: 75) olarak tanımlanmaktadır.[15] *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı*'nda sürdürülebilirlik hedefleri arasında 102. ve 103.maddelerde de yer verilen eko-turizm sayesinde geleneksel el sanatları ve yöresel yemek kültürünü korumak mümkündür.[16] Yerel halk ile birebir karşılaşmayı ve onların ürettiği otantik, el yapımı eşyalardan satın almayı ve yöresel yemekleri tatmayı kendilerine amaç edinen eko-turistler, hem yerel kesime geleneksel uygulamalarını sürdürebilmeleri için ekonomik kazanç hem de bu sayede yıllardır usta-çırak ilişkisi içerisinde veya "babadan oğula" devam ettirilen uygulamalar ilgili yöre halkı nezdinde önem kazanır (Ong, 2007: 42). Diğer taraftan bu turistler SOKÜM'lerimiz olan bu uygulamaları "yerinde" görmüş oldukları için büyük zevk aldıkları gibi karşı taraf için de durum değişmez. Bu kapsamda, İzmir-Seferihisar'da ekoturizm girişimini örnek gösterebiliriz. Bu girişim ile bölgede yaşayan hünerli ev hanımları haftanın belli günlerinde, belediyenin önderliğinde evlerinde ürettikleri yemekleri pazar yerlerinde sergileyip satmaktadırlar (Sırım, 2012: 127).

SOKÜM'ün korunmasında etkili olabilecek bir başka turizm türü de sosyal turizmdir. Sosyal turizm; özellikle gençler, çocuklu aileler, yaşlılar, düşük gelirliler, göçmenler, bedensel özürlülerin turizmden etkin bir şekilde yararlanmalarını; herkes için turizme erişilebilirliği hedeflemektedir. 1963'te bu konuda Uluslararası Sosyal Turizm Örgütü kurulmuş ve kuruluşa Türkiye Cumhuriyeti Onur Üyesi olmuştur.[17] Tanımdan hareketle, özellikle iç turizmin canlandırılmasında sosyal turizm hareketinin önemi vardır. Bir toplumda SOKÜM'ü koruyacak kişi yine o toplumun bireyleridir. Bu bireylerin koruma konusunda bilinçlenmeleri amacıyla sosyal turizm aktivitesine turist olarak dâhil edilip, öncelikle kendi kültürlerini tanımaları sağlanabilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin yakın tarihinde gerçekleşen güneş-deniz-kum turizmine yönelim beraberinde getirdiği altyapı, ulaşım, istihdam ve yurtdışında tanıtım gibi avantajların yanında pek çok soruna da sebebiyet vermiştir. Doğal ve tarihi kaynakların hızla sömürülerek tüketilmesi sürecini tetikleyen bu turizm anlayışı sonucunda, can suyunu bu kaynaklardan sağlayan gelenek-görenek

[15]Çeviriyazarlaraaittir.
[16]Rapor tam metniiçinbkz: TürkiyeTurizmStratejisi, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11699/turkiye-turizm-stratejisi.html (10.11.2013'teerişildi).
[17]Ayrıntılıbilgiiçinbkz: The BITS Members, http://www.bits-int.org/en/index.php?menu=43 (07.07.2014'teerişildi).

gibi pek çok manevi değer de ya göç etmiş ya da yok olup gitmiştir. Türkiye'nin pek çok bölgesinde doğal kaynakların yerel kullanımı yerine betondan ibaret tatil köyleri ve otellerin dikilmesiyle bu bölgelerde yaşayan kültürel pek çok değer korumasız bırakılmıştır. Daha sonra 'turistik' olarak ihtiyaç duyulduğunda ise, kültürel değerlerin temsili, yapmacık ve kültürel mekanlarından uzaklaştırılmış şekilde yeniden bir araya getirilip sunulması, zaten korumasız durumda olan bu değerleri daha çok yıpratmıştır.

Somut olmayan kültürel mirasın korunması hususunda cezai yaptırımlar çerçevesinde geliştirilebilecek kanuni önlemlere dair uluslar arası alanda hukuki bir zemin bulmak zor görünmektedir. Bununla birlikte, korumaya yönelik "teşvik" uygulamaları geliştirilebilir. Örneğin, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından uygulamaya alınan "Yeşil Yıldız" projesi[18]içerisine kültürel ritüellere dair birkaç madde eklenerek turistik tesislerde kültürel değerleri kullanmada,onlara verilecek olumsuz etkiyi en aza indirgeyecek yöntemin benimsenmesi sağlanabilir. Bu yolla, örneğin, Türk kahvesinin kendine özgü pişirme tekniği ve sunumu korunabilir. Bundan başka, maddeler arasına, yemek menülerinde geleneksel yemeklere, eğlence programlarında da geleneksel kültürden ritüellere yer verilmesi hususunda öneriler koyularak da bu kültürün doğru şekilde tanıtımı ve yaşatılması teşvik edilebilir.

Bu alana yönelik gerçekleştirilen akademik çalışmalarda, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasına yönelik tespitten öteye gidebilecek; öneri getiren nitelikli çalışmalar teşvik edilerek ortaya çıkan iyi fikirler uygulamaya dönüştürülmelidir. Bu noktada, devlet organları arasındaki koordinasyon çok önemlidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, SOKÜM'ü korumada icracı birim olması nedeniyle bu tür önerileri toplama ve uygulama konusunda hızlı hareket edebilecek mekanizmaları oluşturmalıdır. Diğer yandan Yüksek Öğretim Kurulu, üniversitelerin Halk Kültürü, Turizm İşletmeciliği gibi Kültür ve Turizmle alakalı bölümlerinde, SOKÜM'e dair konuların müfredata alınmasını sağlamaya yönelikadımlar atmalıdır.

Özel ilgi turizm türlerinin yaygınlaştırılması çoğunlukla devlet politikasıyla bağlantılı olmakla birlikte, seyehat acentaları da bunlara yönelik programlar oluşturabilir. Bu bağlamda Türkiye Seyehat Acentaları Birliği (TÜRSAB), bünyesindeki acentaları bu yönde teşvik etmelidir. Nitekim, alternatif turizm uygulamaları sayesinde daha çok kültür turisti çekilebilir. Bu ise, yöresel el sanatları başta olmak üzere kültürel değerlerin tanıtımını güçlendirir. Böylece, hünerli pek çok ev kadını, gelir elde ederek ve "kültürü koruma" gibi bir misyonu üstlenerek özgüvenini arttırır. Buna ek olarak, Seferihisar örneğinde gözlemlendiği gibi, sıradan bir ritüel olarak ev kadınlarının her akşam kendileri için yapıp yedikleri yöresel yemekler, bir turizm ürününe dönüşünce onlar için de bir zevke, gurur ve kazanç kaynağına dönüşmektedir.

Kültür koruma gibi bir misyonu üstlenmek için eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları da çok önemlidir. Bu noktada KTB,tarafından geleneksel el sanatçılarının tespitinden öteye gidilip;

[18]Ayrınrtılı bilgi için bkz: Çevreye Duyarlılık Kampanyası (Yeşil Yıldız), http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11596/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-yesil-yildiz.html

bu sanatçılarınel sanatlarının yaşatılması konusunda sorumluluklarına yönelik bilinçlenmeleri ve organize olmaları konusunda eğitimler verilerek işbirliği içerisinde hareket edilmesi önemlidir. Bu sayede, yok olmaya yüz tutan el sanatlarının korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması ve turizm destinasyonları için özgün bir unsur olarak değerlendirilmesi mümkün olabilecektir.

Somut olmayan kültürel miras, Türkiye için uluslar arası çerçevede bir farklılık unsuru olduğu kadar 2003'te imzalan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile kazandığı yeni perspektif sayesinde de kültürler arası köprü işlevi görmektedir. Kültürel değerlerin korunmasıyla Güneş-Deniz-Kum haricinde diğer Akdeniz ülkelerinden farkını ortaya koymayı amaçlayan bir ülke için kültür turizminin benimsenmesi kaçınılmazdır. Somut Olmayan Kültürel Miras Hükümetlerarası Komite'si 2014-2018 dönemi üyeliğine tekrar seçilen Türkiye'nin buradaki pozisyonu da iyi kullanılarak ülke değerlerinin tanıtımına, böylece bu üyeliğin ülke turizmine katkıda bulunması sağlanmalıdır. Sektörden tecrübeli temsilcilerle işbirliği içerisinde doğru yönetilen ve edebiyat turizmi gibi güncel alt dallarıyla birlikte teşvik edilen bir kültür turizmi ise; ekonomik, sosyal katkılarının yanında, diyalog yoluyla uluslar arası barışın sağlanması ve yerel özgün değerlerin korunması gibi pek çok açıdan Türkiye'ye katkı sağlayacaktır.

REFERANSLAR

Anonim. (2014) Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi. www.kulturelmirasmuzesi.com (14.10.2014'te erişildi).

Aliağaoğlu, A. ve Narlı, M. (2012). Edebî Miras Turizmi ve Türkiye'de Edebî Mekânlar. *Bilig* 60, 01-18. http://yayinlar.yesevi.edu.tr/files/article/488.pdf (07.07.2014 tarihinde erişildi)

Altın Eller Beyoğlu'nda. (2013, Ekim 22). Stargazete.com. http://haber.stargazete.com/yasam/altin-eller-beyoglunda/haber-799490 (07.07.2014'te erişildi).

Arı, A. (Proje Koor.). (2013). *Gelenekten Geleceğe: Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras*, Ankara: Kültürve Turizm Bakanlığı.

Bak, S. (2007). "Domestic and International Cultural Tourism in the Context of Intangible Heritage." Caroline Haddad, C. (Ed.). Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges. UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting, Hué, Viet Nam, 11-13 Aralık 2007. (ss.27-31). Bangkok: UNESCO Bangkok. http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001787/178732E.pdf (07.07.2014 tarihinde erişildi)

Beyoğlu Belediyesi. (2008). *Unuttuğumuz "Altın Eller", Yeniden Beyoğlu'nda Buluştu!*, http://www.beyoglu.bel.tr/markalarimiz/default.aspx?ContentId=6665 (10.11.2013'te erişildi)

Blake, J. (2012). The Historical Contex of the 2003 Convention. ICH Courier: The Intangible Cultural Heritage Courier of Asia and the Pacific, 14, 3.

Carbone, G. and Yunis, E. (eds.). (2005). *Making Tourism More Sustainable: Aguide for Policy Makers*. http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf

Dedehayır, H. (2012). Sürdürülebilir Kültür Turizmi. *Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı*, http://www.cekulvakfi.org.tr/makale/surdurulebilir-kultur-turizmi. (erişimtarihi: 10.11.2013)

Haddad, C. (Ed.). (2008). Dis-connection of Tangible and Intangible Cultural Heritage (Concept Notes). Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges. UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting, Hué, Viet Nam, 11-13 Aralık 2007. (ss.97-98). Bangkok: UNESCO Bangkok. http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001787/178732E.pdf

International Social Tourism Organization. (2014). *The BITS Members*, http://www.bits-int.org/en/index.php?menu=43 (07.07.2014'te erişildi).

Kozak, M.A. ve Bahçe, A.S. (2009). *Özel İlgi Turizmi.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Kozak, M.A. (ed.) (2014). *Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar-Uygulamalar*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kozak, M.A., Eren, S. ve Çakır, O. (2013). Tarihsel Süreç İçerisinde Turizm Paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 1, 7-22. http://anatoliajournal.com/atad/depo/dergiler/Cilt24_Sayi1_Yil2013_1384722694.pdf

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. (2013). http://www.kulturvarliklari.gov.tr/

Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. (2014). *Mevlevilik ve Semâ Törenleri Hakkında Genelge*, http://teftis.kultur.gov.tr/TR,14823/mevlevilik-ve-sema-torenleri-hakkinda-genelge.html

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (2014). *Çevreye Duyarlılık Kampanyası (Yeşil Yıldız)*, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11596/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-yesil-yildiz.html

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (2014). *Türkiye Turizm Stratejisi*, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11699/turkiye-turizm-stratejisi.html

Kültür ve Turizm Bakanlığı.(2011). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması: Temel Belgeler*. Ankara.

Loh-Lim, L.L. (2008). Introduction to Handicrafts in the Context of Sustainable Cultural Tourism (Bildiri). Caroline Haddad, C. (Ed.). Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges. UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting, Hué, Viet Nam, 11-13 Aralık 2007. (ss.32-34). Bangkok: UNESCO Bangkok. http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001787/178732E.pdf

Oğuz, M.Ö. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği. *Milli Folklor*, 21(82), 6-11, http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/82/01_.pdf

Ong, E.L.B. (2007). "The Iban People of Rumah Garie, Sungai Kain, Kapit District, Sarawak Malaysia." Caroline Haddad, C. (Ed.). Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges. UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting, Hué, Viet Nam, 11-13 Aralık 2007. (ss.40-42). Bangkok: UNESCO Bangkok. http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001787/178732E.pdf (07.07.2014 tarihindeerişildi)

Özdemir, N. (2009). Turizm ve Edebiyat. *Milli Folklor* 21(82), 32-49. http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/82/04_.pdf

Özünel, E.Ö. (2011). Kültür Turizminde 'Yöresel' ve 'Otantik' Olanı Sorgulamak ve Tüketilmiş Mekânları Yeniden Üretmek Üzerine. *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6(4), 255-262. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1918204110_1_%C3%B6z%C3%BCnel%C3%B6l%C3%A7erevrim_t.pdf

_____. (2013). Türkiye'nin Yaşayan İnsan Hazineleri Programı. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği: Türkiye Deneyimi* içinde. Oğuz, M.Ö, Özünel, E.Ö. veTeke, S.G. (ed.). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.

_____. (2013). Camekandan Canlı Performansa: Somut Olmayan Kültürel Miras ve Müzeler. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği: Türkiye Deneyimi* içinde. Oğuz, M.Ö, Özünel, E.Ö. veTeke, S.G. (ed.). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.

Palumbo, D. (Coor.). (1998). *Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism*. Madrid: World Tourism Organization.

Pamuk, O. (2006). *Benim Adım Kırmızı*. İstanbul: İletişim

Pekin, F. (2011). *Çözüm: KültürTurizmi*. İstanbul: İletişim.

Proschan, F. (2008). Basic Challenges of Sustaining Intangible Cultural Heritage (Bildiri). Caroline Haddad, C. (Ed.). Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges. UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting, Hué, Viet Nam, 11-13 Aralık 2007. (ss.21-26). Bangkok: UNESCO Bangkok. http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001787/178732E.pdf

Sen, Amartya. (2013, November). Our Past and Our Future. Opening keynote speech presented at World Culture Forum, Bali, Indonesia.

Sırım, V. (2012). Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak "Sakin Şehir" Hareketi ve Türkiye'nin Potansiyeli. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 1(4), 119-131. http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/100/69 (07.07.2014 tarihinde erişildi)

Sonuç, N. (2014). Sürdürülebilir Turizm: Tanımı ve İçeriği. Metin Kozak (Ed.), *Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar-Uygulamalar*. (ss. 13-28). Ankara: Detay Yayıncılık.

Soubbotina, T. P. (2004). *WBI Learning Resources Series: Beyond Economic Growth: An Introduction to Sustainable Development* (2. Baskı). Washington, D.C: World Bank. http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/01/26/000112742_20050126164456/Rendered/PDF/2489402nd0edition0Beyond0economic0growth.pdf

Sözen, M.Ö. (2006). *1982 Sonrası Dönemde Türkiye'de Uygulanan Turizm Politikaları ve Turizm Politikalarının Çanakkale Ekonomisine Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

The Secretary- General of United Nations. (1995). *World Conference on Sustainable Tourism. Lanzarote, Canary Islands, Spain, 27-28 Nisan 1995*. http://www.gdrc.org/uem/eco-tour/charter.html

Türker, A. ve Çelik, İ. (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir*, 9(4), 86-98, http://www.arastirmax.com/bilimsel-yayin/yenifikir-uluslararasi-hakemli-akademik-fikir-arastirma-dergisi/4/9/86-98_somut-olmayan-kulturel-miras

TÜSİAD. (2012). *Sürdürülebilir Turizm*. http://www.tusiad.org.tr/bilgi-merkezi/raporlar/surdurulebilir-turizm/

UNESCO. (1982). *World Conference on Cultural Policies: Final Report*, http://unesdoc.unesco.org/images/0005/000525/052505eo.pdf

UNESCO. (1996). *Our Creative Diversity: Report of the World Commission on Culture and Development (Summary Version)*, http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001055/105586eb.pdf

UNESCO. (2014). *Elements on the Lists of Intangible Cultural Heritage*, http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00311&topic=mp&cp=TR

UNESCO. (2014). *Members of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*, http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00028

UNESCO. (2014). *The States Parties to the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003)*, http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00024

UNESCO. (2014). *Turkey: Properties inscribed on the World Heritage List*, http://whc.unesco.org/en/statesparties/tr

UNESCO. (2014). *World Heritage List*, http://whc.unesco.org/en/list/

United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2000). *Report of the United Nations Conference on Environment and Development: (Rio de Jenairo, 3-14 June 1992) Rio Declaration on Environment and Development*. http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm

UNWTO, (2008). *Understanding Tourism: Basic Glossary*, http://media.unwto.org/en/content/understanding-tourism-basic-glossary

UNWTO. (2014). *UNWTO Tourism Highlights 2014 Edition*. http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2014-edition (erişim 07.07.2014)

Üngüren, E, Cengiz, F. (2009, Nisan). *Her Şey Dahil Sisteminin Pazarlama Karması Unsurları Kapsamında Değerlendirilmesi*. 3.Ulusal Gastronomi Sempozyumu, Antalya. http://www.altid.org.tr/tr/Turizm-Arastirmalari/726-Hersey-Dahil-Sistemi.html

Watson, N. J. (2009). Literary Tourism and Nineteeth-Century Culture. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.